

Millî Mücadele Dönemi Edebiyatında Şiir Türüne Yaklaşımlar*

Hacer GÜLŞEN**

Öz: Şiirin birçok tanımı yapılmakla birlikte şiir, insanın iç dünyasına hitap eden ve insanda güzel duygular uyandıran güzel sözlerin bütününe verilen addır. Bu makalede Türk milletinin ölüm kalım savaşı verdiği Millî Mücadele Dönemi Edebiyatı olarak adlandırılan dönemde şiir türüne verilen önem üzerinde durulmaktadır. Türk milleti Trablusgarp savaşı, Balkan savaşları, I. Dünya savaşları gibi birbiri ardınca gelen pek çok savaşın yükünü taşır. I. Dünya savaşının sonlarında askeri gücümüz, maddi varlığımız tükenirken 30 Ekim 1918’de Mondros Mütarekesini imzalamak zorunda kalırız. Bütün kötü şartlara rağmen gücünü kahraman tarihinden alan ve içindeki gücünü asla yitirmeyen Türk milleti bir yandan da edebiyatın insana mutluluk veren sesine yönelir.

Anahtar Kelimeler: *Millî Mücadele, Edebiyat, Şiir, Şair, Yaklaşımlar.*

* Bu makale yazarın “Millî Mücadele Dönemi Edebiyatında Tenkit” konulu doktora tezinden üretilmiştir.

** **Doç. Dr. Gelişim Üniversitesi, İİSBF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul /Türkiye.**

hgulsen@gelisim.edu.tr; <https://orcid.org/0000-0003-2470-5227>

Geliş Tarihi / Received: 14 Haziran 2023 / 14 June 2023

Kabul Tarihi / Accepted: 9 Ağustos 2023 / 9 August 2023

Approaches to Poetry in the Literature of the Turkish National War of Independence

Abstract: Although there are many definitions, poetry is the name given to the whole of beautiful words that appeal to the inner world and evoke beautiful emotions. In this article, the importance given to the poetry genre in the period called the Literature of the Turkish National Struggle period, in which the Turkish nation fought for life and death, is emphasized. The Turkish nation felt the burden of many successive wars such as the Tripoli War, the Balkan Wars and World War I on its shoulders. At the end of World War I, we were forced to sign the Armistice of Mondros on October 30, 1918, as our military power and material assets were exhausted. Despite all the adverse conditions, the Turkish nation, which draws its strength from its heroic history and never loses its inner strength, also turns to the voice of literature that brings happiness to people.

Key Words: *National Struggle, Literature, Poetry, Poet, Approaches.*

Giriş

Şiir insanın iç dünyasına hitap eden, insanda güzel duygular uyandıran güzel sözlerin tamamıdır. Millî Mücadele dönemine gelene kadar şiirin Türk edebiyatındaki macerası dikkat çekicidir. Tanzimat döneminin ilk nesli şiiri ölçülü ve kafiyeli söz olarak tanımlamaktan vazgeçer. Gerçi Ziya Paşa Şiir ve İnşa makalesinde yine böyle bir tanım yapar. Ama sonra *Harâbat Mukaddimesi*'nde şiiri, dilin olgunluk ölçüsü olarak değerlendirir. Namık Kemal ise daha çok klasik şiiri tenkit eder. *Tahrîb-i Harâbat Mukaddimesi*'nde o şiirin ana ölçüsünü akla ve hakikate uygun olmak olarak tanımlar:

“Makbul ola mı şuursuz şiir
Bir kâra yarar mı nursuz mihr?”

Namık Kemal *İrfan Paşa'ya Mektup*'unda da şiiri “*vicdanın hissiyât-ı hafiyânesine bir lisan-ı diğer vermek*” olarak gördüğünü söyler. Bu son ifadesiyle Recaiâde Mahmut Ekrem'in şiir anlayışını büyük ölçüde hazırlar.

Tanzimat sonrası edebiyatının ikinci nesline mensup olan Recaiâde Mahmut Ekrem, Ara nesil şairlerinden Menemenlizâde Mehmet Tahir'in *Elhan* isimli şiir kitabı için yazdığı *Takdir-i Elhan* adlı eserinde “*Zerrâtan şumûsa kadar her güzel şey şiirdir.*” düşüncesiyle şiirin konu alanını bütün kâinata yayar. Bu anlayışını *Pejmürde*'de daha da açıklayarak genişletir. Muallim Naci şiir üzerine düşüncelerini açıklarken edebiyatı ‘*beliğ söz*’ diye nitelendirir. Menemenlizâde Mehmet Tahir ise, şiir üzerindeki görüşlerini büyük ölçüde Recaiâde Mahmut Ekrem, Abdülhak Hâmit ve Muallim Naci etkisi altında kurar ve geliştirir. Bu konudaki düşüncelerini ilk defa *Güneş* mecmuasında çıkan *Mektup Tarzında Bir Makale*'de dile getirir. Menemenlizâde Mehmet Tahir bu yazısında şiiri şekli ile değil muhtevası ile değerlendirir. Menemenlizâde Mehmet Tahir, kalpten gelmeyen şeyin şiir olamayacağını düşünür.

Şiir, 1896-1901 tarihleri içinde eser veren Servet-i Fünûncular için de önemli bir türdür. Bu edebî topluluğun hareket noktaları Recaiâde'nin *Zemzeme Mukaddimesi*'nde yer

alan: “Her güzel şey şiire konu olabilir ve nasıl vezin ve kafiye her şey şiir sayılmıyorsa, şiir için vezin ve kafiye şart da değildir.” görüşlerine dayanır (Ercilasun,1998:151).

Servet-i Fünûn edebiyatı 1901 yılında sona erer. Bu tarihten sonra meydana getirilmiş edebî topluluklar içinde Fecr-i Âti edebî topluluğu dikkati çeker. Bu topluluğun Servet-i Fünûn mecmuası etrafında ve yine Servet-i Fünûncuların bir devamı olarak edebiyat ve şiir anlayışlarını sürdürdükleri görülür. Fecr-i Âticiler varlıklarını uzun süre devam ettiremezler.

Özellikle Kırım Savaşı (1853), Osmanlı-Rus savaşı (1877-1878) millî değerlerin ön plâna çıkmasında etkili savaşlar olmuştur. Servet-i Fünûn’un faaliyet halinde bulunduğu devrede patlak veren Türk-Yunan savaşı millî anlayışın ön plâna çıkmasına etkili olur. Mehmet Emin Yurdakul, *Biz Nasıl Şiir İsteriz?* başlıklı şiirinde hem kendisinden evvelki veya kendi devrindeki şiiri değerlendirir hem de nasıl şiir istediğini, şiirin nasıl olması gerektiğini ortaya koyar. Millî Edebiyat asıl *Genç Kalemler* hareketi ile başlar. *Genç Kalemler* mecmuasında Ömer Seyfettin’in yazdığı bilinen *Yeni Lisan* makalesi (C.2, nr.1, 29 Mart 1327 / 11 Nisan 1911) de lisan ve edebiyattaki millileşmenin ayrı bir beyannâmesi olarak değerlendirilebilir. Bu çerçeveden bakıldığında Ömer Seyfettin dilimizin ve edebiyatımızın geçmişini ve o günkü hâlini belirledikten sonra dönemi için yaptığı tespit millî bir edebiyatımızın olmadığını belirterek, bundaki sebeplerden biri olarak dilimizin sunîliğini gösterir. Ona göre yeni ve tabîî bir lisanla, kendi lisanımızla millî bir edebiyat meydana getirmek mümkün olabilecektir.

Ziya Gökalp de, *Yeni Mecmua*’da Ortaç başlığını koyduğu, daha sonra *Yeni Hayat*’da Sanat başlığı ile yayımladığı manzumesinde, Millî Edebiyatın poetikasına yeni unsurlar katar. Hatta Millî Edebiyat’ın asıl poetikasının bu manzume olduğunu söylemek yanlış olmaz:

“Aruz sizin olsun, hece bizimdir,
Halkın söylediği Türkçe bizimdir,

*Leyl sizin, şeb sizin, gece bizimdir,
Değildir bir mana üç ada muhtaç.”*

Böylece aruza karşı hece vezni tercih edilmektedir. Bu dörtlükteki ikinci önemli unsur, ikinci mısradaki ifade edilmektedir: “*Halkın söylediği Türkçe bizimdir.*” Burada dikkat çeken nokta, halkın konuştuğu Türkçenin öne çıkmasıdır ki bu, Mehmet Emin’de de, Ömer Seyfettin’de de dikkati çeken ve üzerinde birleşilen husustur. Bunun yeni şaire söylenmesinin ayrı bir önemi vardır (Yetiş,1999:267-284).

Türk milleti Millî Mücadele döneminde bir ölüm kalım savaşı verir. Millî Mücadele Edebiyatı diyebileceğimiz bu yönelişin eserleri arasında, savaşı ele alan yüzlerce şiir vardır. Millî Mücadele’yi anlatan, onun çeşitli safhalarını ele alıp işleyen şiirlere, muhtevalarını göz önüne alarak baktığımızda, bunlarda zengin bir tarih şuuru ve yoğun bir mazi duygusunun hâkim olduğunu görürüz (Birinci, 2000:173-200).

Millî Mücadele döneminde kurulan edebî toplulukların içinde en önemlisi Şairler Derneği’dir. 1920 yıllarında, Celâl Sâhir’in başkanlığında *Şairler Derneği* kurulur. Başlıca iddiaları Türk şiirinin ‘*millî veznimiz olan*’ hece ile yazılması gereğidir (Kabaklı,1994:337).

Millî Mücadele döneminde şiir ve şair anlayışının çeşitlilik arz ettiği görülmektedir. Şiirden tesellî bulmak isteği *Şair Nedim*’in mukaddime yazısında dile getirilir. Mecmuanın yapmak istediği şey, dertlerimizi özellikle şiirin coşkun, ahenkli ve beyaz menbalarında yıkamak ve teselli vermektir (***, 1919:1-2).

Bu amaçla dönemin gazete ve dergileri sayfalarında şiir türüne epey yer verir. ‘*Millî Edebiyat*’ anlayışı devam eder. Şiirden tesellî aranır. Savaş günlerinde ihtiyaç duyulan bu teselli arayışıdır. Yine bu dönemde şair, içinde yaşanan felâketli ortamın ihtiyaç duyduğu bir insan, bir sanatkar olarak algılanır. *Şair Nedim* mecmuasında millî büyük bir şair, vatanının savaşta ve barıştaki ıstıraplarını, neşelerini, şarkılarını dile getiren kişi olarak tanımlanır (***, 1919: 137-138). Bu

durum *Büyük Mecmua*'da daha kesin ifadelerle yer bulur. Şairler, vatanın mâtemini halkın içinde en iyi duyan ve yaşatan, felâketli zamanlarda milletin kalbinde çarpan heyecanı kendi lisanlarıyla yazan sanatkârlardır (***, 1919:144). Türk milleti bir ölüm kalım savaşı içindeyken böyle bir dönemde şairlerin bencil ve lakayt davranışları, kadından ve aşktan bahsetmeleri doğru bulunmaz. Bu durum devrin edebiyatçıları tarafından tenkit edilir.

Yusuf Ziya, *Şairlere* adlı şiirinde, şairleri feryat etmeyen bir toplumun içine düşeceği kötü durumdan bahseder. Şairlerin şahsî dertleriyle değil milletin dertleriyle uğraşmasını ister:

*“Duymayıp bu derdi, bu matemi sen,
Bir cinayet olur feryat etmezsen!*

*Ey şair, uğraşma kendi derdinle,
Milletin ağlayan kalbini dinle!...”* (Yusuf Ziya, 1919).

Köprülüzâde Mehmet Fuat da, *Firâk-ı Irak* adlı yazısında Süleyman Nazif'in bu eserini değerlendirmekle kalmaz, şairlerimizin memleketin en korkunç, en felâketli zamanlarını yaşarken, bencil ve ilgisiz davrandıklarını belirtir. Öyle ki, şairlerimiz daldıkları gaflet uykusundan uyanmak istememekte, vatanlarının matemine gözyaşı dökmekten çekinmektedirler (Köprülüzâde M. Fuat, 1919:10).

Köprülüzâde Mehmet Fuat, bir edebî eserin, bir muhite, bir zamana ve belirli bir zevk seviyesine bağlı olması gerektiğini düşünür. Sanatkârın ruhunun her türlü kayıttan uzak müstakil bir âlem olduğuna inanır. Ancak ilham denilen bir kaynak vardır ki, o da bağlı bulunan çevreden başka bir şey değildir. Sanatkârlar için çevreyi dinleyip, çevrenin istek ve eğilimlerine katılıp onları dile getirmek başarının ilk şartıdır.

Köprülüzâde Mehmet Fuat, şairlerin felâket günlerinde şen ve mutlu isimler altında şiir yayımladıkları dergileri görünce hayretle karışık derin bir üzüntüye kapılır. Ona göre, Nedimâne gazeller, Sadabad şarkıları, bütün bunlar ancak refah ve saadet içindeki sanatkârın ürünleri olabilir. *Şair, Nedim* ve

Utarit gibi mecmua isimleri bile geçmişin mesut dönemlerinden veya simalarından alınmaktadır. Oysa bu felaket karşısında bütün yürekler istikbal kaygısıyla titremelidir.

Köprülüzâde Mehmet Fuat'a göre, şairler, milletin ruhunu dinlediği zaman adeta birer peygamber hükmündedir. Şairlerin şiirleri karanlık ruhlara bir ümit ve şefkat yayar. Yazar, Türk milletinin bir ferdi sıfatıyla şairlere seslenir. Türk milletinin felâketli ruhunu dinlemelerini, yaralarını sararak, sarsılmış hasta ruhunu ümit ve iman ateşiyle doldurmalarını ister (Köprülüzâde M. Fuat, 1919:7-8).

Halit Fahri, Köprülüzâde Mehmet Fuat'ın yukarıda yer alan *Yapma Edebiyat* isimli makalesi sebebiyle *Şair Nedim* mecmuasında *Kürsüden Minbere* adlı yazısını yazar. Köprülüzâde Mehmet Fuat'ın, *Nedim* mecmuası da dahil olmak üzere bütün mecmuaları ve bütün şairleri sevgisizlikle, vatanın perişan durumu karşısında hissizlikle suçlaması Halit Fahri'ye bu makaleyi yazdırır. Köprülüzâde'nin bir ay önce *Şair* mecmuasında *Yamaçlarda Kaval Sesleri* adındaki şiirini yayımlandığını hatırlatarak *kendisine mubah olanın başkalarına neden haram olduğu sorusunu sorar*. Köprülüzâde'nin 'itham ettiği' gençliğin hesapsız olmadığını, *Sadabad*'ı hiç kimsenin neşe içinde dile getirmediğini, delil olarak da Nedim'in ilk sayısında yayımlanan Bugünkü *Sadabad* başlıklı şiirini örnek olarak verir. Ve bu şiirin ilk dörtlüğünü makalesine alır:

*“Daha dün neşe verirken yâdı,
Gömelim ağlayarak kalbimize,
Şimdi hicran dolu Sadabad'ı
Onu son matem unutturdu bize.”*

Ona göre aşk şiirleri vaktiyle yazılmış, yayımlanmış parçalardır. Artık haftada bir şiir yazarak aşkını dile getirecek kimse kalmamıştır. Aslında Halit Fahri'nin Köprülüzâde'nin makalesine cevap verme sebebi, Köprülüzâde'nin kullandığı 'redâet' (kötülük) kelimesidir. Bu kelimeyi bütün edebî gençlik adına reddeden yazarımız, gençliğin ne sanıldığı gibi bençil, ne de bir kahraman olmadığını söyler. Geçirilen felaket se-

neleri ruhların bütün kuvvetini kaybetmesine sebep olmuştur. Tekrar canlanması için savaş fırtınasının dinmesi gereklidir. (Halit Fahri, 1919,145-146).

Halit Fahri'nin bu görüşlerine Köprülü'nün bir cevabı olmamıştır. Halit Fahri, başka bir yazısında da pastoral şiir hakkındaki görüşlerini dile getirir. Pastoral şiirleri suni ve samimiyetsiz bulur. Bu tür şiirlerin özellikle savaş gibi sıkıntılı dönemlerde bunalan ruhların teselli kaynağı olduğunu tespit eder (Halit Fahri, 1920: 232).

Sonuç

Millî Mücadele döneminde şiir anlayışları çeşitlilik arz eder. Bazı edebiyatçılar şiirden sosyal fayda umarken bazı şairler dönemin şartlarının gereği şiiri dertlere deva olan, acılara tesellî veren bir iksir gibi görürler. Bazıları da konuya saf şiir - şair noktasından yaklaşırlar. Bu dönemde şair, içinde yaşanan felaketli ortamın ihtiyaç duyduğu bir insan, bir sanatkâr olarak algılanır.

Savaşın acılarının hissedildiği ve yaşandığı bu dönemde şairlerin bencil ve ilgisiz tavırları da tenkit edilir. Şiirde aşk konusunun işlenmesi tepki alır. Tabiat konularını işleyen şiirler suni bulunurken, bu tarzdaki şiirlerde samimiyet eksikliğine dikkat çekilir. Fevzi Lütfi, Köprülüzâde Mehmet Fuat gibi yazarlar şiiri sosyal muhteva açısından ele alırken, Abdülhak Şinasi, Ahmet Haşim ve bu dönemde de yazılarına devam eden Cenap Şahabettin şiiri, saf şiir açısından değerlendirmişlerdir.

Kaynaklar

- Birinci, Necat.(2000). “Ara Nesil Edebiyatı”, Edebiyat Üzerine İncelemeler, İstanbul
- Birinci, Necat.(2000). “Millî Mücadele Devresi Şiirinde Tarihî Kadro”, Edebiyat Üzerine İncelemeler, İstanbul.
- Ercilasun, Bilge.(1998). “Şiir”, Servet-i Fünun’da Edebî Tenkit, İstanbul.
- Halit Fahri.(1920). “Edebiyat Musahabesi: Rustai Şiirler”, Servet-i Fünun, nr.1450, 18 Mart, s.232
- Halit Fahri.(1919). “Kürsüden Minbere”, Şair Nedim, nr.10, 20 Mart, s.145, 146
- Kabaklı, Ahmet.(1994). “Edebi Topluluklar”, Türk Edebiyatı, C.3, İstanbul.
- Köprülüzâde Mehmet Fuat. (1919). “Yapma Edebiyat”, Büyük Mecmua, nr.1, 6 Mart, s.7, 8.
- Köprülüzâde Mehmet Fuat. (1919). “Fîrâk- ı Irak”, Büyük Mecmua, nr.1, 6 Mart, s.10.
- ***, “Muhterem Karie ve Karilerimize”. (1919). Şair Nedim, nr.1, 16, Kanunîsânî, s.1, 2.
- ***, “Millî Şair Ne Demek?” .(1919). Şair Nedim, nr.9, 13 Mart, s.137, 138.
- ***, “Haftanın Tarihi”.(1919). Büyük Mecmua, nr.9, 5 Haziran, s.144.
- Yetiş, Kâzım. (1999). “Millî Edebiyat Anlayışı”, nr.8, İlmî Araştırmalar, İstanbul.
- Yusuf Ziya. (1919).“Şairlere”, Memleket, nr.109, 29 Mayıs.